

6. Trh práce

Pokračující růst počtu zaměstnaných navzdory dalšímu prohloubení recese

I v prvních třech měsících 2013 pokračoval meziroční růst celkové zaměstnanosti – v pojetí národních účtů podle sezónně očištěných dat – a to zrychlujícím se tempem.

Přestože v odvětvích v 1. čtvrtletí klesla výkonnost podle hrubé přidané hodnoty (–2,1 % reálně), pracovalo v nich o 51 tis. osob více než ve stejném období předchozího roku (proti poslednímu čtvrtletí 2012 o 32,5 tis. více). Stouply i počty zaměstnanců. Lze tedy soudit, že se v ekonomice rozšiřuje práce na částečné úvazky. Využívají je více než v předchozích letech ženy pečující o děti a pracující důchodci. Firmy je v době recese zřejmě nabízejí i dalším svým zaměstnancům¹. Při zohlednění i dalších forem pracovních vztahů (práce na dohody, výpomoc rodinných příslušníků) tak je patrné, že v úhrnu počty zaměstnaných osob v ekonomice narůstají, nikoli však počty odpracovaných hodin. Potvrzením tohoto vývoje je fakt, že produktivita práce počítaná na jednu zaměstnanou osobu v ekonomice klesá, zatímco hodinová produktivita práce roste.

Pokles produktivity na zaměstnanou osobu a naopak růst hodinové produktivity ukazuje na změny v mikrostruktuře trhu práce...

Zmíněné pohyby v mikrostruktuře trhu práce, tj. rozšiřování dalších typů pracovních úvazků a z toho plynoucí vykazovaný nárůst počtu osob, ústí do prohlubování poklesu produktivity práce v ekonomice. Jestliže za celý rok 2012 se hrubá přidaná hodnota vyprodukovaná jednou zaměstnanou osobou v reálném vyjádření snížila meziročně o 0,8 %, v 1. čtvrtletí 2013 už o 2,4 %. Fakt, že sice pracuje více lidí, ale kratší dobu, je potvrzen i dalším poměrem: produktivita práce počítaná vyprodukovanou hrubou přidanou hodnotou za jednu hodinu stoupla za rok 2012 v české ekonomice meziročně o 0,9 %, v 1. čtvrtletí 2013 však už o 3,6 %.

Mikrostruktura trhu práce tak vysvětluje národohospodářský paradox rostoucí zaměstnanosti při propadající se české ekonomice.

... se značnou odvětvovou diferenciací

K odvětvím s největší disproporcí mezi poklesem produktivity na osobu a růstem hodinové produktivity patří zemědělství a také obchod, doprava, ubytování a pohostinství. Ve stavebnictví se propadla přidaná hodnota sice meziročně méně než kolik se ztratilo pracovních míst, avšak zbylí zaměstnaní odpracovali o více než desetinu hodin méně (–11,2 %) než před rokem. Hodinová produktivita tak zde o 10,3 % stoupla. Peněžnictví a pojišťovnictví naopak nabíralo lidi a jeho výkonnost rostla reálně ještě rychleji. Patřilo tak jen ke třem odvětvím ekonomiky, kde se v 1. čtvrtletí 2013 produktivita práce na osobu meziročně zvýšila.

Meziročně nižší hodinovou produktivitu měly pouze činnosti v oblasti nemovitostí (–3,9 %), kde nabírání nových zaměstnanců nevedlo k vyšší výkonnosti odvětví, přestože pracovali více hodin, a také v odvětví informačních a komunikačních činností (–1,2 %). V něm zaměstnanost sice také rostla, výkonnost klesala a počet odpracovaných hodin také.

Nejvíce lidí našlo nově práci ve službách...

Nejvíce se na růstu celkové zaměstnanosti v ekonomice o 1 % podílel přírůstek v obchodě (+18,2 tis. osob, tj. +1,5 %) a zpracovatelském průmyslu (+14,5 tis. osob, tj. +1,4 %). I když v několika dalších odvětvích rostla zaměstnanost rychleji, vzhledem k jejich menší váze na celkové zaměstnanosti v ekonomice nešlo o nominálně významné přírůstky, např. v peněžnictví (+4,1 %) nebo odvětví realit (+3,6 %) se počet zaměstnaných zvýšil v úhrnu meziročně o 7,6 tis. osob. Pracovní místa se ztrácela 1. čtvrtletí proti stejnému období 2012 jen ve stavebnictví (–12,1 tis. osob, tj. –2,6 %) a také v zemědělství (4,6 tis. osob, tj. –2,7 %).

... včetně veřejného sektoru

Zaměstnanost ožívá už třetí čtvrtletí za sebou i ve veřejném sektoru. V odvětvích veřejná správa, obrana, vzdělávání, zdravotnictví a sociální péče vzrostl počet zaměstnaných meziročně o 1,6 % (po +0,4 % a +0,8 % ve 3. a 4. čtvrtletí 2012) – práci zde našlo oproti prvním třem měsícům předchozího roku nově přes 14 tisíc lidí. Silnější mezikvartální růst za první čtvrtletí, než nynějších +1,3%, byl u těchto veřejných služeb v úhrnu zaznamenán naposledy v roce 2000.

¹ Těto úvaze odpovídá fakt, že v 1. čtvrtletí stoupl spolu s počtem zaměstnaných osob i počet samotných zaměstnanců. Do této skupiny patří kromě osob s nejobvyklejším pracovním vztahem (tj. pracovní smlouva s osmihodinovou pracovní dobou) i ti, co pracují na částečné úvazky.

V průmyslu stoupla zaměstnanost více než v průměru za ČR

Průmysl nově poskytl práci v 1. čtvrtletí ve srovnání se stejným obdobím předchozího roku 15,6 tisícům lidí, z toho zpracovatelské firmy 14,5 tisícům osob. V obou případech šlo o růst mírně rychlejší (+1,1 %, resp. +1,2 %), než kolik činil průměrný přírůstek zaměstnanosti v ekonomice (+1 %). Silný byl především mezikvartální růst zaměstnaných v průmyslu, kde přibýlo proti poslednímu čtvrtletí 2012 přes 18,6 tis. osob (tj. +1,4 %).

Počet zaměstnanců stoupl

Počet lidí se statutem zaměstnanců v 1. čtvrtletí překvapivě stoupl jak v meziročním, tak v mezikvartálním srovnání. Je možné, že firmy v probíhající recesi uplatňovaly období tzv. „kurzarbeitu“ ve snaze neztratit pracovníky (očekávají zřejmě, že v budoucím oživení svých aktivit pak opět obnoví původní délku úvazků). Naopak poklesly počty osob ve skupině bez statutu zaměstnanců -3,4 % meziročně, nejvíce v ICT odvětví s -11,6 % a také v zemědělství s -10,9 %). Tu tvoří nejen podnikající (fyzické osoby s IČ), ale také pomáhající rodinní příslušníci, lidé pracující na dohody o provedení práce a dohody o pracovní činnosti a majitelé obchodních firem (pro které je práce ve firmě jejich hlavní činností). Tato skupina v předchozích čtvrtletích naopak celkovou zaměstnanost v ekonomice posilovala.

Obecná míra nezaměstnanosti vzrostla, oproti EU a eurozóně zůstala nižší

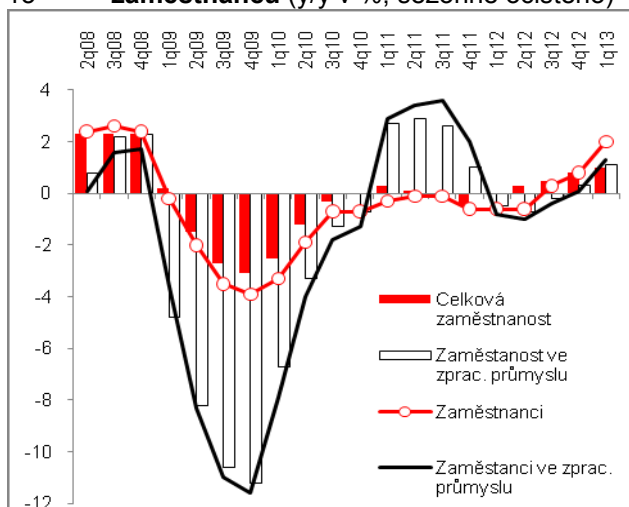
Obecná míra nezaměstnanosti podle metodiky Mezinárodní organizace práce se zvýšila na 7,4 % obyvatelstva nad 15 let věku, a to meziročně (ze 7,1 %) i mezikvartálně (ze 7,2 %). Nabídka pracovních míst zůstává velmi slabá. Ve srovnání s průměrem EU je obecná míra nezaměstnanosti v ČR nižší.

Pokles průměrné nominální mzdy vzrostla, oproti EU a eurozóně zůstala nižší

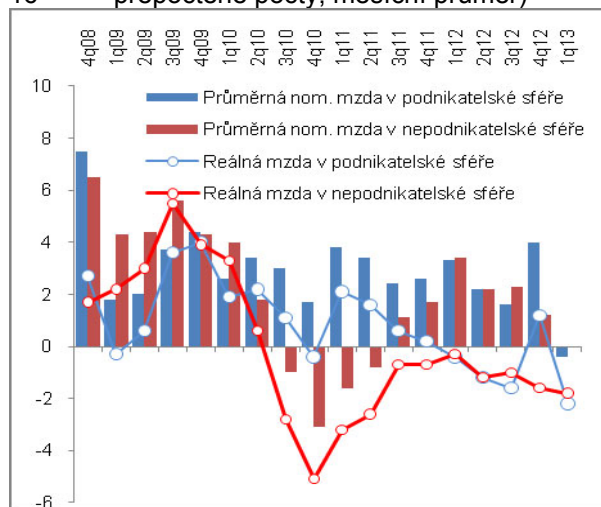
Nepříznivý výsledek dynamiky mezd za první tři měsíce 2013 byl očekáván, neboť měl přijít opačný efekt oproti poslednímu čtvrtletí 2012. Tehdy firmy vyplácely velmi vysoké odměny (soustředěné především do třech odvětví se spíše nižší zaměstnaností) ve snaze využít dosud příznivou legislativu. To zvýšilo i úroveň průměrné nominální mzdy. V kontrastu s tím pak v 1. čtvrtletí 2013 tato mzda meziročně klesla o 0,4 %, v Praze o 2,1 %. Rozdíl mezi průměrnou nominální měsíční mzdou (24 061 korun) a její mediánovou úrovní (20 051 korun) v 1. čtvrtletí 2013 činil v ČR 4 010 korun.

Reálně lidé brali o 2,2 % méně než před rokem. Pokles určilo tempo reálné mzdy zaměstnanců firem (-2,2 %). V nepodnikatelské sféře nebylo v 1. čtvrtletí snížení mezd vlivem cenového vývoje tak hluboké (-1,8 %), trvalo však už deváté čtvrtletí v řadě. V podnikatelské sféře se objevilo až počátkem roku 2012 a v jeho 4. čtvrtletí zde reálná mzda právě po výše zmíněných vlivech odměn mírně stoupla.

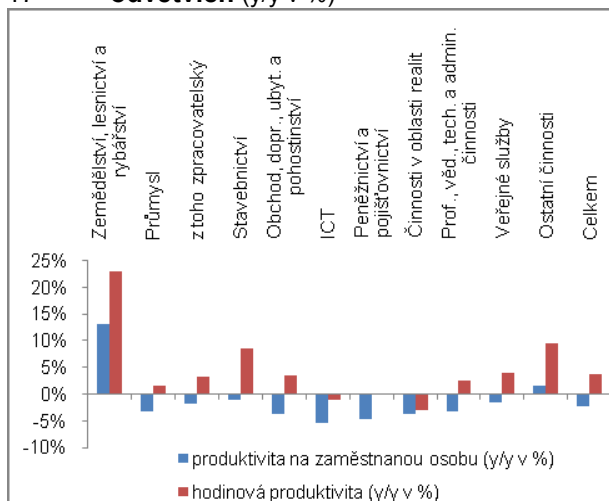
Graf č. 15 Celková zaměstnanost a počty zaměstnanců (y/y v %, sezónně očištěno)

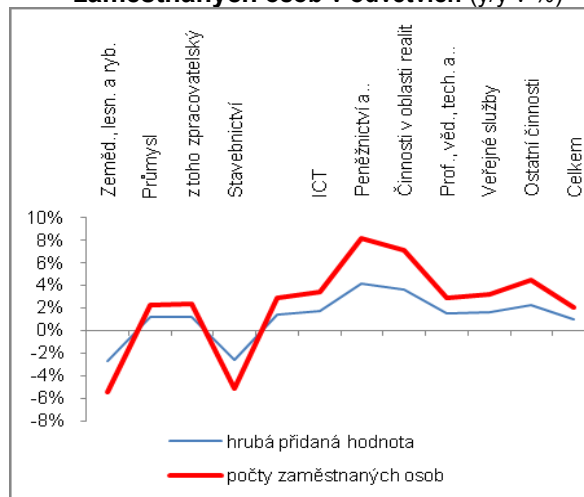
Graf č. 16 Nominální a reálná mzda (y/y v %, na přepočtené počty, měsíční průměr)

Graf č. 17 **Změny v produktivitě práce v odvětvích (y/y v %)**

Graf č. 18 **Srovnání hrubé přidané hodnoty a počtu zaměstnaných osob v odvětvích (y/y v %)**

Pramen: ČSÚ